

УДК 657.1:346.12

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Пустьяк О. В.

У статті досліджуються проблемні питання визначення мінімального розміру та обов'язковості відображення суми статутного капіталу юридичних осіб, суб'єктів комунальної власності. На основі аналізу законодавчої бази та практичних проблем обліку комунальних підприємств здійснено теоретичне обґрунтування необхідності затвердження мінімального розміру статутного капіталу на законодавчому рівні. Бухгалтерській службі комунальних підприємств запропоновано рекомендації стосовно приведення установчих документів у відповідність із діючими нормами законодавства та рекомендації стосовно організації поточного контролю за збереженням чистих активів.

Ключові слова: унітарне підприємство, статутний капітал, засновники, комунальна власність, державна реєстрація, статут, поточний контроль.

ВСТУП

Потреба встановлення мінімального розміру статутного капіталу обумовлена реалізацією його основних функцій: гаранта продовження діяльності та забезпечення інтересів кредиторів. Діючим законодавством зафіксовано перелік юридичних осіб, для яких встановлено обмеження мінімального розміру статутного капіталу: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, страхові компанії (страховики), фондові біржі, банківські установи, підприємства з іноземним капіталом, торговці цінними паперами. Для комунальних унітарних підприємств, діяльність яких спрямована на вирішення соціальних задач та потребує стабільності свого існування, мінімального розміру на законодавчому рівні не визначено. Практика господарської діяльності комунальних підприємств свідчить про значну кількість проблем в обліку господарських операцій, оформленні первинних документів та відображенні інформації у фінансовій звітності, що виникає у зв'язку із неврегульованістю питання фіксації та мінімального розміру статутного капіталу на законодавчому рівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про відсутність належної уваги до даного питання з боку дослідників. На необхідності встановлення мінімального розміру статутного капіталу наголошувалося, головню, у наукових працях юридичної тематики в контексті захисту корпоративних прав учасників капіталу таких авторів як В. Кравчука, О.Р. Кібенка та І. Спасибо-Фатєєвої. З позиції ж бухгалтерського обліку, дана проблема знайшла своє висвітлення лише в працях Лисенко Н.М.

Метою статті є обґрунтування необхідності встановлення мінімального розміру статутного капіталу комунального унітарного підприємства (далі КУП) та обов'язковості відображення його розміру при реєстрації нового та перереєстрації статуту діючого підприємства.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Економічне призначення статутного капіталу полягає в наділенні засновником створюваного підприємства необхідним для започаткування та здійснення статутної діяльності майном, яка є неможливою при недостатності внесеного капіталу. Тому, для реалізації основної функції статутного капіталу, як гаранта продовження діяльності та забезпечення інтересів його кредиторів, виникає потреба встановлення його мінімального розміру. Мінімальний розмір статутного капіталу – це мінімальна сума вкладу засновника, необхідна для створення комунального підприємства.

Органи місцевого самоврядування створюють КУП одноосібно з метою забезпечення виконання соціальних програм та делегованих державою функцій природоохоронних, соціально-економічних, функцій оборони та ін. Особливістю створення унітарного підприємства є необхідність використання майна, приватизація якого заборонена законодавством, а отже являється стратегічним об'єктом збереження не лише КУП, а й засновника підприємства – органа місцевого самоврядування.

Отже, для засновника першочерговим є не отримання прибутку, а виконання соціально важливих задач та задоволення потреб населення регіону. На практиці наявні випадки заснування ОМР підприємств, яким для реалізації поставлених завдань надається недостатня кількість вкладеного капіталу, тому виникає потреба регулярних бюджетних дотацій, чого можна було б уникнути на етапі реєстрації підприємства,

виділяти в оперативне управління чи господарське відання необхідний обсяг ресурсів, передбачений мінімальним розміром статутного капіталу для комунальних підприємств.

У офіційному поясненні Держпідприємництва України № 5834 зазначено, що для «комунальних унітарних підприємств законом не встановлено розмір статутного фонду (статутного або складеного капіталу)», а отже при реєстрації державний реєстратор не має права «вимагати від зазначених підприємств документа, що підтверджує внесення засновником (засновниками) вкладу (вкладів) до статутного фонду» [7], питання ж розміру статутного фонду для комунальних унітарних підприємств взагалі вноситься на розсуд засновника. Так п. 4 ст. 63 ГКУ [1] та роз'ясненнями Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва № 2818 [8] вказано, що засновник зобов'язаний виділити необхідне для початку функціонування підприємства майно, сформувавши, відповідно до закону, ним же встановлений розмір статутного фонду, не поділений на частки (паї), затвердити статут. Засновник КУП, згідно норм законодавства, шляхом реалізації наданих прав та повноважень суттєво впливає на діяльність підприємства: приймає рішення про створення підприємства, визначає мету, предмет, види діяльності унітарного підприємства, порядок укладання та затвердження планових показників фінансово-господарської діяльності, затверджує статут підприємства, вносить до нього зміни, в тому числі затверджує нову редакцію статуту, затверджує бухгалтерську та фінансову звітність, приймає рішення про проведення аудиторських перевірок, розподіляє доходи, безпосередньо або через призначеного ним керівника, формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Але в той же час, перед засновником не встановлено субсидіарної відповідальності за підтримання та збереження капіталу КУП. Із зазначених норм законодавства випливає, що правочини КУП здійснюють наймані робітники, дії яких у повному обсязі можуть бути реалізовані лише за наявності відповідних ресурсів.

Контроль повноти та строків формування статутного капіталу, згідно діючого законодавства, не виконується жодним із державних чи то місцевих органів, а здійснюється самими засновниками підприємств, суб'єктів права комунальної власності. Невизначеність ситуації із мінімальним розміром статутного капіталу та обов'язковістю його відображення при реєстрації призводить до ряду проблем:

- неможливість чіткої і прозорої контролю за майновим станом суб'єкта господарювання;
- не сприяє повному висвітленню корпоративних прав місцевої громади в статутному капіталі, а відповідно і збереженню комунального майна;
- призводить до виникнення проблем у бухгалтерському обліку з відображення операцій при реорганізації, реструктуризації та ліквідації підприємства;
- сприяє викривленню інформації у фінансовій звітності;
- криє приховану загрозу майбутньої ліквідації через недостатність власного майна.

Професор Кравчук В. у циклі досліджень правових проблем реєстрації юридичних осіб зазначає, що питання про обов'язковість відображення в установчих документах статутного капіталу безпосередньо пов'язано встановленням на законодавчому рівні вимоги стосовно його мінімального розміру [5, с. 70]. Цінність наукового здобутку Кравчука В. полягає у створеній системі основних критеріїв, на які слід спиратися законодавцві при розрахунку мінімального розміру статутного капіталу підприємства, серед яких варто відзначити такі: «організаційно-правова форма юридичної особи», кількість засновників (учасників), «державна належність учасників», «сфери діяльності юридичної особи», серед яких для комунальних підприємств в контексті збереження комунального майна особливої ваги набуває критерій «значимість втрат вкладених коштів для засновника» [там же, с.71].

У дослідженнях практичних проблем обліку комунальних підприємств та критичного аналізу законодавчої бази, Лисенко Н.М. зазначалося, що до 01.01.2004 року (дата набрання чинності ГКУ) при створенні юридичної особи, сума статутного капіталу в статутах комунальних підприємств і рішеннях ОМС «переважно не визначалася і не фіксувалася при державній реєстрації», а була умовно-змінною [6, с. 226].

Підтвердженнями зазначених в дослідженнях Лисенко Н.М. проблем формування і обліку статутного капіталу КУП можуть слугувати ситуації із деякими підприємствами Полтавської області.

Так, при перереєстрації діючого комунального унітарного підприємства Полтавської міської ради КП «Полтаваелектротранс» у новій редакції статуту від 13.01.2006 року не відображено суми статутного капіталу підприємства, окрім того до статуту навіть не існує додатку із переліком майна, яке було передано при створенні підприємства. Аналогічно є ситуація зі статутом КП «Кременчукводоканал» Кременчуцької міської ради у новій редакції від 03.04.2007 року, переліку майна до статуту також немає.

Постає питання стосовно правомірності здійснення бухгалтерських записів на рахунках власного капіталу, адже сума статутного капіталу відображається в реєстрах бухгалтерського обліку тільки після реєстрації статутних документів, а величина статутного капіталу, зазначена на рахунках обліку та балансі підприємства, повинна відповідати сумам, вказаним в установчих документах. Отже, не відображаючи суму статутного капіталу в установчих документах та за відсутності переліку наданого в оперативне управління чи господарське відання майна, комунальні підприємства тим самим порушують норми п.1 ст.9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [3] та п.4 ст. 57 ГКУ [1].

Подібні проблемні питання не виникають в господарській діяльності муніципальних (комунальних) підприємств Російської Федерації, для регулювання порядку створення, провадження діяльності, реорганізації та ліквідації яких прийнято федеральний закон «Про державні та муніципальні унітарні підприємства» [10], де у III розділі, ст.11-13 прописані порядок створення статутного фонду та його мінімальний розмір (1000 МЗП). В законі оговорено, що статутний фонд повинен бути повністю

сформований засновником протягом трьох місяців з моменту його державної реєстрації (ст.13, пп.1). У випадку, якщо по закінченню звітного року вартість чистих активів виявляється меншою встановленого мінімального розміру, і протягом трьох місяців вартість чистих активів не буде відновлено, то засновнику необхідно прийняти рішення про ліквідацію (ст. 15, пп.2).

У таких регламентованих нормах є певна раціональність, адже у випадку неспроможності засновника у повній мірі забезпечити підприємство необхідним для виконання функцій майном, немає гарантії отримання ресурсів до відновлення майна та підтримання підприємства у робочому стані. Отже, краще ліквідувавши чи реорганізувавши таке підприємство на ранній стадії, не допустити втрати комунального майна, зумовленої погашенням значної кредиторської заборгованості майном територіальної громади.

Вимога про мінімальний розмір статутного капіталу сама по собі була б недостатньо ефективним засобом захисту прав кредиторів та збереження комунального майна. Саме тому законодавчі акти, які передбачають мінімальний розмір статутного капіталу для деяких юридичних осіб, вимагають після закінчення другого року та кожного наступного фінансового року діяльності підприємств звіряти вартість чистих активів та розмір статутного капіталу з метою контролю його мінімального розміру. На думку автора статті, крім періодичного контролю за даними фінансової бухгалтерської звітності, необхідно на рівні бухгалтерської служби КУП організувати поточний контроль над співвідношенням вартості чистих активів та розміру статутного фонду, що полягає до попереднього прогнозного розрахунку впливу окремих операцій на вартість чистих активів із подальшим інформуванням про дані операції керівництва підприємства. З метою забезпечення такого контролю в Наказі про облікову політику необхідно визначити коло відповідальних за здійснення поточного контролю осіб, встановити показники та перелік фінансово-господарських операцій, що безпосередньо впливають на вартість чистих активів підприємства і потребують у зв'язку з цим постійного моніторингу, розробити форми внутрішньої звітності та порядок їх обігу, затвердити тактичні схеми провадження інших, паралельних фінансово, господарських операцій, здатних згладити небажаний результат у випадку прийняття рішення про здійснення операції щодо зменшення вартості чистих активів.

ВИСНОВОК

Для вирішення на законодавчому рівні питання стосовно формування статутного капіталу комунальних підприємств пропонуємо внести деякі зміни в нормативно правові акти, зокрема:

1. В Господарському Кодексі України необхідно чітко оговорити мінімальний розмір статутного капіталу комунального унітарного підприємства.

2. В законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» п.3 статті 8 подати у такій редакції: «Установчі документи (уставний акт, статут або засновницький договір, положення) юридичної особи повинні містити відомості, передбачені законам, а також суму зареєстрованого статутного капіталу, не меншу за встановлений мінімум, відповідно до чинного законодавства».

На внутрішньогосподарському рівні комунальним підприємствам необхідно привести установчі документи (статути) у відповідність до вимог законодавства та потреб управлінського і бухгалтерського обліку. Статут комунального підприємства окрім відомостей стосовно мети, видів діяльності, порядку призначення керівника тощо, зазначених у п. 2-4 ст. 57 ГКУ, повинні обов'язково містити відомості про розмір статутного капіталу та перелік майна із зазначеною вартістю, що передається підприємству в оперативне управління чи то господарське відання. У Наказі про облікову політику необхідно затвердити методику поточного та періодичного контролю за збереженням вартості чистих активів, відповідно забезпечити збереження капіталу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV
2. Закон України «Про місцеве самоврядування» № 280/97-ВР від 21.05.1997р., зі змінами.
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999р., зі змінами та доповненнями.
4. Кібенко О.Р. Статутний капітал і корпоративне управління: існуючі проблеми та шляхи їх розв'язання / О.Р. Кібенко // Фінансовий ринок України. – 2006. - №9(35). – С.31 -35.
5. Кравчук В. Розмір статутного капіталу юридичної особи / В. Кравчук // Право України. – 2007. - №2. – С.70 - 72
6. Лисенко Н.М. Методологія обліку операцій зі статутним капіталом підприємств, заснованих на комунальній власності / Н.М. Лисенко // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць / відп. ред. А. М. Мороз. - 2006. - Вип. 8. – С. 223 – 235
7. Лист Держпідприємництва «Про документ, що підтверджує внесення вкладу до статутного фонду комерційних та комунальних підприємств» № 5832 від 09.08.2006
8. Лист Держпідприємництва «Про надання роз'яснення щодо затвердження установчих документів комунального підприємства» № 2818 від 18.03.2009року.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 № 87, зі змінами та доповненнями
10. Федеральный закон Российской Федерации «О государственных и муниципальных унитарных предприятиях» от 14.11.2002 №161-ФЗ [Електронний ресурс]: за даними Міністерства економічного розвитку Російської Федерації. – Режим доступу: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=72045>.
11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV, зі змінами.

Пустяк Ольга Василівна, асистент; аспірант ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»